õpilaste seas. 1841. a. lõpul õnnistati F., kes peale vene vaimuliku kirjanduse tundis ka uuemaid protestantlikkude teoloogide uurimistöid, Riia piiskopiks. Fanaatilise moskvalasena esineb F. selles ametis haruldaselt agara ja osava kreeka-katol. usu levitajana ja omausuliste õiguste eest kostjana. Aastaid kestnud viljaikaldus Liivis ja lootuste kaotus olukorra paranemiseks talurahva vabastamisseaduse kaudu oli rahva seas rahutu meeleolu tekitanud. Ka oli luteri kirik sel ajal teravas vastolus vennastekogudusega, millel rahva seas suurem poolehoid oli kui ametlikul kirikul. Neid mitmeid asjaolusid kasutab F. osavalt vene õigeusu propagandaks Liivimaal. Ta asutas 63 uut vene õigeusu kogudust ja pani sama palju uusi preestreid ametisse, ehitas 20 uut ja 43 ajutist kirikut; määras preestreid ka kohalikkude elanikkude seast ja venelastest, kes rahva keelt olid õppinud, lubas vene õigeusu kommetes ajuti niisuguseid muudatusi, mis usuvahetust aitasid kergendada, asutas vene kirikute juurde koolisid ja hoolitses preestrite palgaolude parandamise eest. — Rahva massilisele kreeka-katol. usku minekule tegi lõpu 1848. a. revolutsiooniline liikumine Lääne-Euroopas: et meeleolu luteriusulises seltskonnas rahustada, saatis valitsus F.-i Riiast ära Harkovi. F.-i järeltulijail pole enam nii suurt edu kreeka-katol. usu levitamisel Liivimaal. — F.-i rohkearvulistest kirjutistest (neid on üle 150) oleks nimetada: „Исторія русской церкви“ I—V (1847—48); „Откуда коренные жители Лифляндіи получили христіанство: съ востока или съ запада?“ (ajakiri Москвитянинъ 1843).

И. С. Листовскій: Ф., архіепископъ черниговскій (1887, II изд. 1895; ilmunud ka ajak. Русск. Архивъ 1887, II—III); Р. Б. Сл.

A. S.

FISCHER, Jakob Benjamin, kuulsa Johann F.-i (vt.) poeg, sünd. a. 1684 Riias, õppis Halle ülikoolis, sai Liivimaale tagasi tulles a. 1711 Burtneeki koguduse õpetajaks, siis praostiks ja ühtlasi Liivi ülemkonsistooriumi nõunikuks (1734). 1736—44 oli F. Liivimaa kindralsuperintendent; suri 23. XI 1744 oma mõisas (Durenhofis) Burtneeki klk.— F. püüdis kiriku ja koguduste elu korraldada ning tõsta. Ta parandas lätikeelset Piiblit ja andis ta Königsbergis uuesti välja. A. 1736 võttis ta ette suure koolide revisjoni. Koolielu halb seisukord ja aadli ükskõiksus selles suhtes sundisid teda maapäeval asja kõne alla võtma ja maakoolide korraldamiskava esitama, mille järgi kõigile Liivimaa mõisadele koolmeistrite ametisse panek ja vallakoolide asutamine kohuseks tehti. 1737. a. maapäev kinnitas kava. — F.-ile isiklikult mitte sümpaatliku vennastekoguduse tööd hakkas ta hindama, kui ta selle usulist ja kõlblist mõju maarahvale märkas. Kui siis kaebusi hakkas tulema herrnhutlaste teotsemise peale, kõhkles F. pikemat aega, asus aga viimaks õpetajailt nõutud aruannete põhjal herrnhutlaste tegevuse suhtes siiski eitavale seisukohale (ülemkonsistooriumi sentiment 23. XI 1743), arvat. otsusele jõudes, et Herrnhuti kogudused kiriku korda ähvardavalt kõigutama hakkavad. — Näib, et F.-i tegevuse mõju üldiselt ta ümbruses suurem on olnud kui kaugemal: pole näiteks tõendusi, et ta eestikeelse Piibli ilmumist kuidagi oleks püüdnud edendada.

Gadebusch, L. B. I, 322 j.; (L. Bergmann), Kurze biogr. Nachr. v. d. Gen.-Superintendenten Livlands (1814), lk. 12; K. G. Sonntag, Versuch einer Gesch. d. lett. u. ehstn. Bibelübersetzungen (1817), lk. 15—18; Recke-Napiersky I; Napiersky, Pred.-Lex. II; Lipp, Kir. ja har. l. II, 1., 42, 91 j.; Seraphim, Livl. Gesch. III 409, 469; J. Eckardt, Livland im achtzehnt. Jahrh. (1876), 118, 187 j.; 227 jj., 247.

O. S.

FISCHER, Johann, sünd. Lüübekis 13. XII 1633 (mitte 1626 või 1636), surn. 17. V 1705 ukj. Alates 1653. a. õppis F. Rostoki ja Altdorfi ülikoolis. Magistriks saades elas ta mõne aja Hamburgis ja Stades, kutsuti a. 1666 Sulzbachi diakoniks, sai a. 1667 sama linna jutlustajaks ja superintendendiks; oli siin väga lugupeetud ja tuntud isik. A. 1673 kutsus Rootsi kun. Karl XI F.-i Liivimaa superintendendiks. F. astus ametisse a. 1674, nimetades end *Superintendens per Livoniam Generalis et Supremi Consistorii Praeses.* A. 1699 sõitis F. Hamburgi, lahkudes jäädavalt Liivimaalt. Hiljemini sai ta Magdeburgi hertsogiriigi kindralsuperintendendiks ja Halle konsistoriaal nõunikuks. — F. oli oma aja tüsedamaid töömehi. Ta tegevus ei piirdunud mitte ainult superintendendi ametiga, vaid hargnes laiali mitmesugustesse kultuurküsimustesse. F. jättis sügavad jäljed Baltimaade kooli-ajalukku. A. 1690 peale oli F. Tartu ülikooli prokantsler, võttes osa ülikooli korraldustööst. F.-i tähtsus kooli-ajaloos seisab aga mujal, nimelt maakoolide organiseerimises. Viimastele küsimustele pühendas F. suure osa oma energiast. F.-i usuteaduslikud kirjatööd olid tuntud ja lugupeetud. Oma teenuste eest Baltimaa kultuurelus sai F. lugupidamis-avaldusi Karl XI-lt mitmesuguste kingituste ja aumärkide näol. A. 1693 nimetati F. kuninga soovil Upsala ülikooli poolt teoloogia doktoriks. Selle lugupidamise tõttu oli F.-il kerge saada rahalisi toetussummasid oma hariduskultuurseile püüdeile Baltimail. Baltimaade kultuur-ajalukku surus F. oma nime